

Ναρκωτικά

Παραδείγματα πολιτικών ελευθερίας για ένα πρόβλημα ταμπού

Βασικά συμπεράσματα:

- Η πολιτική της ποινικοποίησης των ελαφρών ναρκωτικών ουσιών επιβαρύνει σημαντικά το δικαστικό και το σωφρονιστικό σύστημα της Ελλάδας, καθώς:
 - πάνω από 1 στους 5 κρατούμενους στην Ελλάδα βρίσκονται υπό κράτηση για ναρκωτικά,
 - μόνο το 5,5% του συνόλου των υποθέσεων χαρακτηρίζονται ως σχετιζόμενες με σημαντικές ποσότητες κατάσχεσης ναρκωτικών ουσιών,
 - περίπου το 60% των υποθέσεων κατασχέσεων ναρκωτικών το 2022 αφορούσε κάνναβη.
- Στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός ανάμεσα σε «ελαφρά» και σε «σκληρά» ναρκωτικά ούτε ανάλογες κατηγοριοποιήσεις, αφήνοντας στη διακριτική ευχέρεια των δικαστών τη μεταχείριση των κατηγορουμένων είτε ως χρηστών και εξαρτημένων, είτε ως εμπόρων ναρκωτικών.
- Εμπειρικά παραδείγματα καταδεικνύουν ότι η αποποινικοποίηση μπορεί να παραγάγει θετικά αποτελέσματα τόσο σε κοινωνικό, όσο και σε οικονομικό επίπεδο:
 - Στην Πορτογαλία, το υγειονομικό και οικονομικό κόστος των ναρκωτικών μειώθηκε κατά 18% μέσα σε 11 χρόνια μετά την σχετική απελευθέρωση.
 - Στην Ολλανδία, η αποποινικοποίηση των ελαφρών ναρκωτικών έχει περιορίσει την εγκληματικότητα που σχετίζεται με τα ελαφρά ναρκωτικά κατά 37,5%, την περίοδο 2010-2022.
- Οι πολιτικές απελευθέρωσης συνδέονται και με ορισμένα αρνητικά αποτελέσματα, όπως η αύξηση του ποσοστού των ενηλίκων που χρησιμοποιούν ναρκωτικές ουσίες. Ωστόσο, αυτού του είδους η αύξηση οφείλεται ως ένα βαθμό στη νόμιμη συνταγογράφηση ήπιων ναρκωτικών ουσιών και συνδέεται με ένα καλύτερο πλαίσιο παρακολούθησης.

ⁱ Δρ. Κοινωνικών Επιστημών στο Labour Market University του Leicester και Λέκτορας στο Μητροπολιτικό Κολλέγιο
ⁱⁱ Συντονιστής Ερευνών στο Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών

Εισαγωγή

Σύμφωνα με την Europol (2019),¹ το 2019 δαπανήθηκαν στην ΕΕ περίπου 30 δις ευρώ για την αγορά ψυχοδραστικών ουσιών (ναρκωτικών) από χρήστες, με το 39% να αφορά την κάνναβη, που είναι το πιο δημοφιλές ελαφρύ ναρκωτικό στην ΕΕ.² Παρά το γεγονός ότι η ΕΕ έχει ένα κοινό πλαίσιο ρυθμίσεων και παρεμβάσεων σε ένα ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων, σε ό,τι αφορά την πολιτική για τις ναρκωτικές ουσίες δεν υπάρχει κοινή πολιτική που να διέπει τα κράτη-μέλη της.³ Ωστόσο, η ΕΕ έχει αναπτύξει σχετική στρατηγική για την περίοδο 2021-2025 η οποία κινείται σε 6 τομείς πολιτικής,⁴ ένας εκ των οποίων αφορά τις μεταρρυθμίσεις και τις παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν σε διαφορετικά επίπεδα (τοπικό, εθνικό, κοινοτικό και διεθνές).⁵

Στην Ελλάδα, οι κρατούμενοι σε σωφρονιστικά καταστήματα λόγω παραβάσεων του νόμου περι

ναρκωτικών αντιστοιχούσαν το 2019 σε 22,3% του συνολικού αριθμού κρατουμένων στη χώρα⁶ (Γράφημα 1α). ο αριθμός τους σήμερα εκτιμάται κοντά στους 2.500.⁷ Το γεγονός πως πάνω από 1 στους 5 κρατούμενους στην Ελλάδα βρίσκονται υπό κράτηση για ναρκωτικά συνεπάγεται αυξημένο διοικητικό και κοινωνικό κόστος, ιδιαιτέρως αφού μόνο το 5,5% του συνόλου των σχετικών υποθέσεων χαρακτηρίζονται ως σχετιζόμενες με σημαντικές ποσότητες κατάσχεσης ναρκωτικών ουσιών, ενώ οι περισσότερες υποθέσεις αφορούν κατοχή και χρήση ναρκωτικών ουσιών.⁸ Ο αριθμός των υποθέσεων κατάσχεσης ναρκωτικών ουσιών από τις ελληνικές δικαστικές αρχές παρουσίασε το 2022 μικρή αύξηση της τάξης του 0,39% σε σχέση με το 2021 (12.025 έναντι 11.978).⁹ Περίπου το 60% των υποθέσεων αυτών αφορούσαν την κάνναβη, ενώ το υπόλοιπο 40% άλλες ουσίες (Γράφημα 1β), με τον συνολικό αριθμό των κατηγορηθέντων στην Ελλάδα να φτάνει το 2022 τους 9.093.

1 [Cannabis, Europol](#).

2 Σύμφωνα με τον [OKANA](#): «Στη φαρμακολογία «ναρκωτικά» ονομάζονται οι ουσίες με υπνογόνους ιδιότητες. Στην επιστημονική βιβλιογραφία ο όρος συχνά χρησιμοποιείται για να αποδώσει τα οπιούχα και τα οπιοειδή. Στην Ελλάδα έχει επικρατήσει να χρησιμοποιείται ο όρος «ναρκωτικά» για να αποδώσει όλες τις παράνομες ψυχοδραστικές ουσίες και μόνο αυτές. Ο χαρακτηρισμός μίας ουσίας ως παράνομης αφορά τη μερική ή ολική απαγόρευση χρήσης και διακίνησής της σε παγκόσμιο επίπεδο. Το αν και το πώς μία ουσία μπορεί να διακινηθεί, δηλαδή το καθεστώς ελέγχου στο οποίο υπόκειται, καθορίζεται παγκοσμίως από τις διεθνείς συνθήκες του ΟΗΕ, τις οποίες κάθε κράτος-μέλος οφείλει να επικυρώσει και να εφαρμόσει και στο εσωτερικό του. Για τους σκοπούς της μελέτης οι εξαρτησιογόνες ψυχοδραστικές ουσίες διαχωρίζονται σε ελαφρά και σκληρά ναρκωτικά για την καλύτερη κατανόηση των όρων.

3 Chatwin, C. (2017). Drug policy developments within the European union: The destabilizing effects of Dutch and Swedish drug policies. In *Drug Abuse: Prevention and Treatment* (pp. 425-440). Routledge.

4 (1) Περιορισμός της προσφοράς των ναρκωτικών ουσιών, (2) περιορισμός της εγκληματικότητας που συνδέεται με τα ναρκωτικά, (3) διαχείριση των επιπτώσεων της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών, (4) διεθνής συνεργασία, (5) έρευνα και ανάπτυξη και (6) παρεμβάσεις/μεταρρυθμίσεις και υλοποίηση αυτών.

5 [Council of the European Union \(General Secretariat\) \(2021\) EU Drugs Strategy 2021-2025](#).

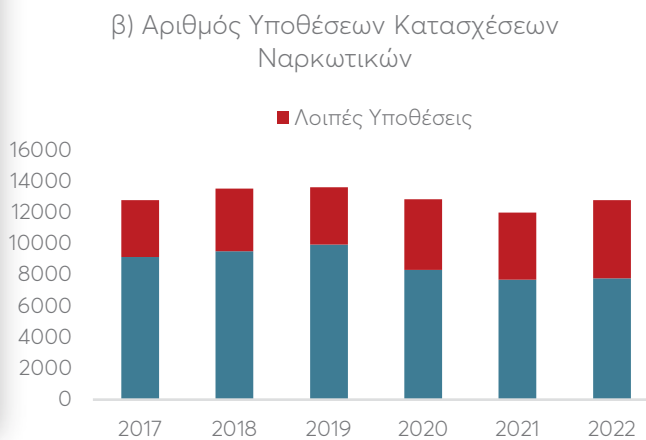
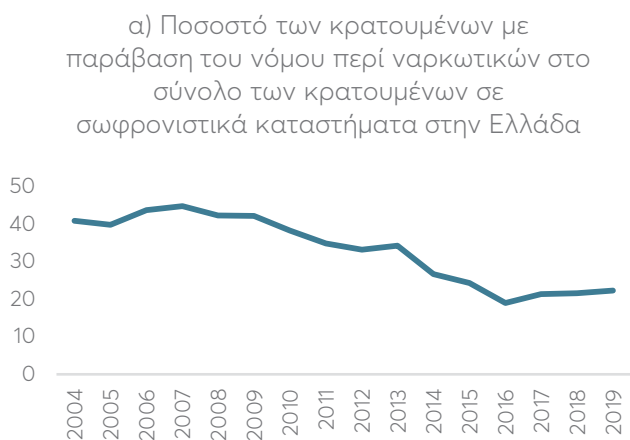
6 Αλεξάνδρου, Μ., Μπούνη, Σ., Ρούσσο, Σ., Σύψα Β. (2021) Χρήση ναρκωτικών και λοιμώδη νοσήματα σε σωφρονιστικά καταστήματα στην Ελλάδα. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής* 38(3): 321-328. <https://www.mednet.gr/archives/2021-3/pdf/321.pdf>.

7 Βάσει του ποσοστού του 2019 και των στοιχείων κρατουμένων [Eurostat \(crim_pris_cap\)](#).

8 [Ετήσια Έκθεση του ΣΟΔΝ-ΕΜΠ για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα 2019](#). Συντονιστικό Όργανο Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνική Μονάδα Πληροφοριών.

9 [Ετήσια Έκθεση του ΣΟΔΝ-ΕΜΠ για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα 2022](#). Συντονιστικό Όργανο Δίωξης Ναρκωτικών - Εθνική Μονάδα Πληροφοριών.

Γράφημα 1. Βασικά χαρακτηριστικά των υποθέσεων που αφορούν ναρκωτικά στην Ελλάδα.

Πηγές: Αλεξάνδρου, Μ., Μπούνη, Σ., Ρούσσο, Σ., Σύψα Β. (2021) και Ετήσια Έκθεση του ΣΟΔΝ-ΕΜΠ για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα 2022.

Το εννοιολογικό πλαίσιο της χρήσης ναρκωτικών ουσιών στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η έννοια των ναρκωτικών ορίζεται νομικώς με βάση το Άρθρο 1 τ¹⁰4139/2013¹⁰. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ελληνική πολιτεία δεν έχει ορίσει την έννοια των «ελαφρών ναρκωτικών», σε αντίθεση με ό,τι ισχύει σε άλλες χώρες, όπως για παράδειγμα στην Ολλανδία¹¹ υπάρχει σαφής ορισμός¹² με κριτήριο ότι τα ελαφρά ναρκωτικά είναι λιγότερο επικίνδυνα για την υγεία από τα αντίστοιχα σκληρά, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι τα

ελαφρά ναρκωτικά είναι αβλαβείς ουσίες. Τα ελαφρά ναρκωτικά περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, το χασίς, τη μαριχουάνα, τα υπνωτικά χάπια και τα^{12,13}

Σύμφωνα με τους Janik et al. (2017)¹⁴ η έννοια των ελαφρών ναρκωτικών είναι σύνθετη καθώς μπορεί να έχει κοινωνική, νομική αλλά και φαρμακευτική/ιατρική διάσταση, ενώ συχνά υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους επιστημονικούς ορισμούς και τη γενικότερη κοινωνική αντίληψη (scientific vs popular definition). Οι συγγραφείς, μετά από μια συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση σε 132 εμπειρικές μελέτες αλλά και βάσει των ορισμών από την American Psychology Association,¹⁵ όρισαν ως «ελαφρά ναρκωτικά» τις ουσίες¹⁶ που έχουν τις

10 Με τον όρο «ναρκωτικά», κατά την έννοια του νόμου αυτού, νοούνται ουσίες με διαφορετική χημική δομή και διαφορετική δράση στο κεντρικό νευρικό σύστημα και με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τη μεταβολή της θυμικής κατάστασης του χρήστη και την πρόκληση εξάρτησης διαφορετικής φύσης, ψυχικής ή και σωματικής και ποικίλου βαθμού, καθώς και την ανακούφιση των χρονίως πασχόντων από τα συμπτώματα συγκεκριμένης νόσου, για την οποία αυτές κρίνονται ιατρικά επιβεβλημένες.

11 «Soft drugs are less hazardous to health than hard drugs. Soft drugs are not harmless substances, but the risks are less serious than the risks associated with using hard drugs. Soft drugs include, for example, hash, marijuana, sleeping pills and sedatives» (Government of the Netherlands, N.A.).

12

13 [Government of the Netherlands \(N.A.\) How does the law distinguish between soft and hard drugs?](#)

14 Janik, P., Kosticova, M., Pecenek, J., & Turcek, M. (2017). Categorization of psychoactive substances into "hard drugs" and "soft drugs": A critical review of terminology used in current scientific literature. *The American journal of drug and alcohol abuse*, 43(6), 636-646.

15 Ορισμοί μέσα από τις κατηγοριοποιήσεις του ICD-10 και DSM-5.

16 Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι εκτός από τα παράγωγα της ινδικής κάνναβης και κάποια συνθετικές ουσίες, πολύ συχνά στα ελαφρά ναρκωτικά συμπεριλαμβάνονται και η καφεΐνη, το αλκοόλ, η νικοτίνη και τα αντικαταθλιπτικά φάρμακα (Janik et al., 2017; Council of the European Union, 2021).

μικρότερες δυνατές ατομικές, κοινωνικές, νομικές και υγειονομικές επιπτώσεις.

Ο προβληματισμός για το πλαίσιο χρήσης των ελαφρών ναρκωτικών στην Ελλάδα

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η βάση του ελληνικού ρυθμιστικού πλαισίου για τη χρήση των εξαρτησιογόνων ουσιών είναι ο ν. 4139/2013, που προβλέπει καλύτερη μεταχείριση για τους εξαρτημένους χρήστες σε σχέση με τους εμπόρους. Μολονότι προβλέπεται η νόμιμη φαρμακευτική χρήση ναρκωτικών ουσιών, καθώς και η λειτουργία δομών για τα τοξικοεξαρτημένα άτομα, η διάκριση μεταξύ της διακίνησης και της χρήσης ναρκωτικών ουσιών δεν είναι σαφής. Βάσει αυτού του πλαισίου, ένας απλός κάτοχος μπορεί να τιμωρηθεί ως διακινητής ναρκωτικών, μολονότι στις πιο πρόσφατες τροποποιήσεις¹⁷ γίνεται μια προσπάθεια δημιουργίας ενός προστατευτικού πλαισίου για τον εξαρτημένο και τον απλό χρήστη.¹⁸

Το 2021, κατηγορήθηκαν στην Ελλάδα 8.995 άτομα για καλλιέργεια-χρήση-κατοχή κάνναβης, ενώ για το 2022 ο αντίστοιχος αριθμός ήταν 9.093 άτομα¹⁹. Το ελληνικό νομικό σύστημα βασίζεται στην «οριζόντια» προσέγγιση του ν. 4139/2023 που αφήνει στη διακριτική ευχέρεια του δικαστή την εφαρμογή εναλλακτικών μέτρων για άτομα που κατέχουν ελαφρές ουσίες για προσωπική χρήση ή/και τοξικοεξαρτημένους. Επιπλέον, όπως επισημαίνει ο Αβραντίνης (2006)²⁰, το ισχύον πλαίσιο παράγει μια σειρά από αρνητικά αποτελέσματα όπως υψηλό κόστος για το δικονομικό σύστημα και τον κατασταλτικό μηχανισμό, ενώ τα παραγόμενα σχετικά οφέλη είναι περιορισμένα έως και ανύπαρκτα. Ταυτόχρονα, οι οριζόντιες απαγορεύσεις οδηγούν στη λειτουργία μιας παράλληλης παραοικονομίας που ενισχύει την εγκληματικότητα, αλλά και στερεί από το κράτος έσοδα.

Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι οι αστοχίες του ρυθμιστικού πλαισίου και η έλλειψη σαφέστερων θετικών παρεμβάσεων για τους χρήστες ελαφρών ναρκωτικών στην Ελλάδα σήμερα καταλήγουν να έχουν σημαντικές αρνητικές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες.

Καλές πρακτικές: Η περίπτωση του Όρεγκον

Η πολιτεία του Όρεγκον στις ΗΠΑ έχει ιστορικό στην λήψη φιλελεύθερων κοινωνικών πολιτικών. Από το 1973 έχει αποποινικοποιηθεί η κατοχή και η χρήση ελαφρών ναρκωτικών ουσιών, το 1998 έγινε νόμιμη η χρήση ναρκωτικών ουσιών για ιατρική χρήση, ενώ το 2010 έγινε η πλήρης αποποινικοποίηση της κάνναβης, η οποία επέτρεψε σε φαρμακεία αλλά και άλλες εμπορικές επιχειρήσεις να πωλούν και να καλλιεργούν κάνναβη νόμιμα. Το 2020, προχώρησε μέσω δημοψηφίσματος²¹ στην πλήρη αποποινικοποίηση της κατοχής και των σκληρών ναρκωτικών.

Οι Russoniello et al., καταγράφουν σε μελέτη τους (2023) που αφορά την περίοδο 2017-2021 τα αποτελέσματα των μέτρων αποποινικοποίησης.²² Όπως αναφέρουν, μετά την εφαρμογή της νομοθεσίας οι συλλήψεις για παραπτώματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά μειώθηκαν από 1.244 σε 209 ανά μήνα. Στις περισσότερες περιπτώσεις επιβλήθηκαν χρηματικά πρόστιμα, εξέλιξη που παρήγαγε θετικά αποτελέσματα σε ό,τι αφορά την αποσυμφόρηση του σωφρονιστικού συστήματος.

Μια επιπλέον διάσταση είναι ότι η πώληση ελαφριών ναρκωτικών συνοδεύεται με πολιτικό φόρο της τάξης του 17%. Τα έσοδα από τον συγκεκριμένο φόρο χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση δράσεων για την καταπολέμηση των εξαρτήσεων από τα ναρκωτικά καθώς και τη χρηματοδότηση των κοινωνικών δράσεων και του Πολιτειακού Συστήματος Υγείας. Για την περίοδο

17 Για παράδειγμα, η ειδική μεταχείριση του εξαρτημένου χρήστη από το άρθρο 10 του Ν.4322/2015 (ΦΕΚ Α 42/2015)

18 Σωτηριάδης, Σ. (2018). *Ναρκωτικά & Νόμος. Σχολιασμός & Διευκρινίσεις κατανόησης της ισχύουσας νομοθεσίας για τα ναρκωτικά*.

19 Συντονιστικό Όργανο Δίωξης Ναρκωτικών – Εθνική Μονάδα Πληροφοριών (ΣΟΔΝ-ΕΜΠ) (2023) *Ετήσια Έκθεση του ΣΟΔΝ-ΕΜΠ για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα*.

20 Αβραντίνης, Τ. (2006). *Ο Μίλτον Φρήντμαν για τα ναρκωτικά*. e-rooster.

21 Γνωστό ως *Ballot Measure 110* που εγκρίθηκε με ποσοστό 58,46%.

22 Russoniello, K., Vakharia, S. P., Netherland, J., Naidoo, T., Wheelock, H., Hurst, T., & Rouhani, S. (2023). Decriminalization of drug possession in Oregon: Analysis and early lessons. *Drug science, policy and law*, 9, <https://doi.org/10.1177/20503245231167407>.

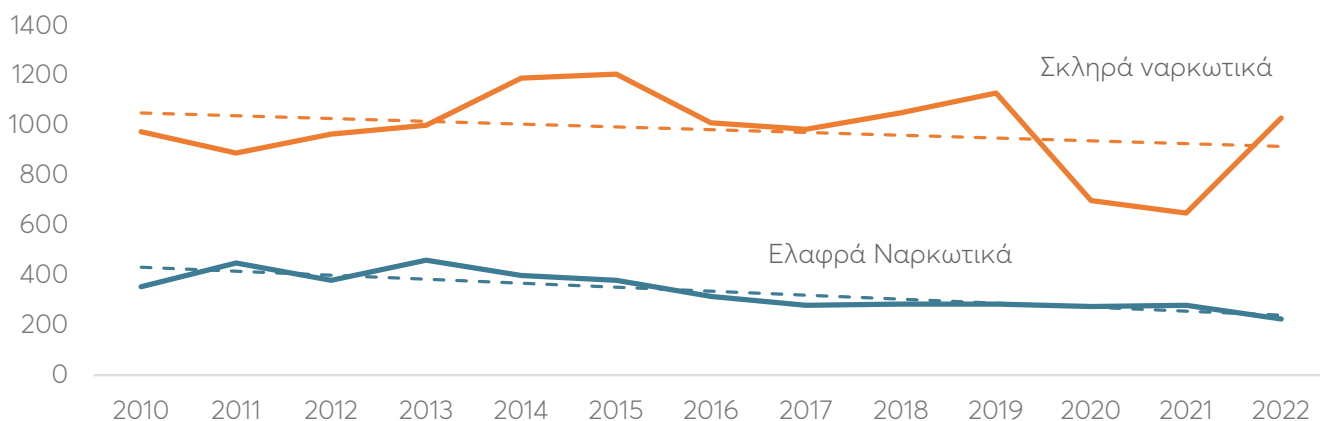
2020-2021, τα έσοδα από τον σχετικό φόρο στις πωλήσεις της κάνναβης έφτασαν τα 178 εκατομμύρια δολάρια, ενώ αναμένεται να αυξηθούν σε περίπου 300 εκατομμύρια δολάρια για την περίοδο 2023-2024. Σε αυτά τα έσοδα δεν προσμετρούνται τα οικονομικά οφέλη από τη μείωση του κόστους λειτουργίας του ποινικού και κατασταλτικού συστήματος και των σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Για παράδειγμα, η Αστυνομία μπορεί να έχει περισσότερους πόρους για την πάταξη άλλων εγκλημάτων, ενώ και η εγκληματικότητα που σχετίζεται με τα ναρκωτικά έχει περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό.

Πρέπει βεβαίως να αναφερθεί ότι ο Hinch (2023)²³ σημειώνει μια σειρά από προβλήματα που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη μεταρρύθμιση, με βασικότερο το γεγονός ότι ο αριθμός των τοξικοεξαρτημένων αυξήθηκε κατά 23,34% από τον Απρίλιο του 2022 ως τον Απρίλιο του 2023, ενώ την ίδια στιγμή στη σχετική έρευνα αναφέρεται ότι πάνω από το 60% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι η σχετιζόμενη με τα ναρκωτικά εγκληματικότητα έχει επιδεινωθεί μετά το 2021.

Καλές πρακτικές: Η περίπτωση της Ολλανδίας

Η περίπτωση της Ολλανδίας είναι ίσως η πιο χαρακτηριστική ως προς την εφαρμογή φιλελεύθερων πολιτικών ήδη από τη δεκαετία του 1970. Η αποποινικοποίηση των ελαφρών ναρκωτικών περιόρισε την εγκληματικότητα που σχετίζεται τόσο με τα ελαφρά (-37.5%) όσο και τα σκληρά ναρκωτικά την περίοδο 2010-2022 (-5%, Γράφημα 3), αλλά και τη μετάδοση του HIV μεταξύ των χρηστών ηρωίνης στις ήδη λίγες καταγεγραμμένες περιπτώσεις (από 15 περιπτώσεις το 2006 σε μόλις 2 το 2017, βλ. Γράφημα 4). Αυτή η μείωση έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα, καθώς ο πληθυσμός των ατόμων με ιστορικό ενέσιμης χρήσης ναρκωτικών υπερεκπροσωπείται στα σωφρονιστικά καταστήματα, ενώ ο επιπολασμός των επικίνδυνων πρακτικών, όπως η κοινή χρήση συρίγγων μεταξύ των κρατουμένων είναι πολύ υψηλός.²⁴

Γράφημα 3. Αριθμός καταγεγραμμένων περιπτώσεων αδικημάτων που σχετίζονται με (ελαφρά και σκληρά) ναρκωτικά στο Άμστερνταμ.

Πηγές: [Number of registered cases of drug offences in Amsterdam from 2010 to 2022, Statista.](#)

Στον αντίποδα, στην Ολλανδία τα ποσοστά των χρηστών έχουν αυξηθεί ιδιαίτερα στις μικρές ηλικίες με το 17,5% των ανθρώπων ηλικίας 15 ως 34 ετών να κάνουν συχνή χρήση ινδικής κάνναβης, ενώ η χρήση ελαφρών ναρκωτικών συχνά θεωρεί-

ται πύλη που οδηγεί στη χρήση σκληρότερων ναρκωτικών.²⁵ Τέλος, οι εγκληματικές δραστηριότητες που σχετίζονται με τα ναρκωτικά σε πολλές περιπτώσεις έχουν αυξηθεί, γεγονός που συμβάλει στον καταγραφόμενο διχασμό της ολλανδικής κοινής

23 [Hinch, J. \(2023\) What Happened When Oregon Decriminalized Hard Drugs. The Atlantic.](#)

24 Αλεξάνδρου, Μ., Μπούνη, Σ., Ρούσσος, Σ., Σύψα Β., 2021.

25 EMCDDA (2020) Netherlands, [Country Drug Report 2019.](#)

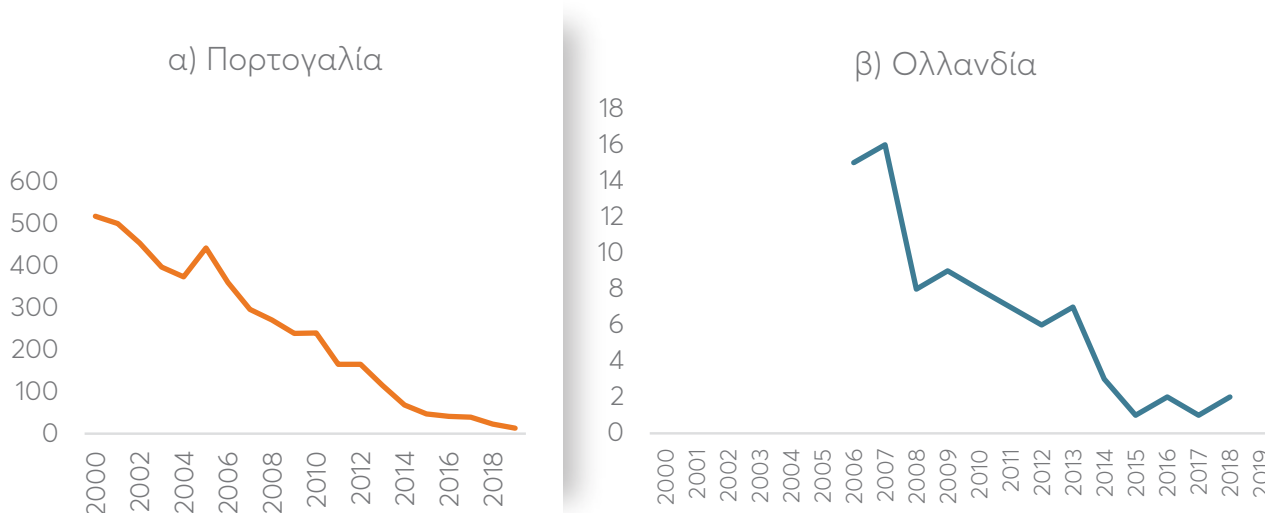
γνώμης σε ό,τι αφορά την ισχύουσα πολιτική για τα ναρκωτικά.²⁶

Καλές πρακτικές: Η περίπτωση της Πορτογαλίας

Το 2001 η Πορτογαλία αποφάσισε να προωθήσει μια πολιτική ανοχής έναντι της χρήσης και κατοχής μικρών ποσοτήτων ελαφρών ναρκωτικών, ενώ οι

ποινές για την κατοχή μεγαλύτερων ποσοτήτων είναι διοικητικές και όχι ποινικές. Το σωφρονιστικό σύστημα αποφορτίστηκε σημαντικά, καθώς το ποσοστό των φυλακισμένων για υποθέσεις που σχετίζονται με ναρκωτικά μειώθηκε από 40% σε 15%. Ακόμη, όπως και στην περίπτωση της Ολλανδίας, στην Πορτογαλία διαπιστώθηκε μία σημαντική μείωση στην μετάδοση του HIV ανάμεσα στους χρήστες ηρωίνης.²⁷

Γράφημα 4. Διάγνωση HIV από την χρήση ενδοφλέβιων ναρκωτικών ουσιών, μετά από σχετικές πολιτικές απελευθέρωσης.

Πηγές: Slade H., (2021). [Drug decriminalization in Portugal: setting the record straight](#). Transform Drug Policy Foundation & EMCDDA (2020) Netherlands, Country Drug Report 2019.

Σύμφωνα με τη μελέτη των Gonçalves et. al., (2015) το κοινωνικό κόστος των ναρκωτικών μειώθηκε κατά 12% στα πέντε χρόνια που ακολούθησαν την έγκριση της σχετικής Εθνικής Στρατηγικής (Portuguese National Strategy for the Fight Against Drugs) και κατά 18% στα 11 χρόνια μετά την έγκρισή της. Ενώ η μείωση των δαπανών του δικαστικού και του σωφρονιστικού συστήματος (λόγω της σχετικής αποποινικοποίησης) αποτελεί

σαφώς έναν από τους κύριους παράγοντες μείωσης αυτού του κόστους, δεν είναι ο μοναδικός. Πιο συγκεκριμένα, παρά την αύξηση στις (άμεσες) δαπάνες που σχετίζονται με την υγεία λόγω της εξάρτησης από ναρκωτικά, αυτή η αύξηση ήταν μικρή σε σύγκριση με τη σημαντική μείωση που παρατηρήθηκε στις υπόλοιπες κατηγορίες υγειονομικών δαπανών που σχετίζονται με τη χρήση.²⁸

Σύμφωνα με τον Greenwald (2009)²⁹ η σχετική

26 van Santen, D. K., Coutinho, R. A., van den Hoek, A., van Brussel, G., Buster, M., & Prins, M. (2021). Lessons learned from the Amsterdam Cohort Studies among people who use drugs: a historical perspective. *Harm Reduction Journal*, 18, 1-11.

27 Slade H., (2021). [Drug decriminalization in Portugal: setting the record straight](#). Transform Drug Policy Foundation.

28 Gonçalves R, Lourenço A, Silva SN. A social cost perspective in the wake of the Portuguese strategy for the fight against drugs. *Int J Drug Policy*. 2015 Feb;26(2):199-209. doi: 10.1016/j.drugpo.2014.08.017. Epub 2014 Sep 6. PMID: 25265899.

29 Greenwald, G. (2009). *Drug Decriminalization in Portugal: Lessons for Creating Fair and Successful Drug Policies*, CATO Institute.

μεταρρύθμιση έγινε θετικά αποδεκτή από τους πολίτες και θεωρείται ως μια καλή πρακτική. Σε μια πιο πρόσφατη ανάλυση ο Singer (2023)³⁰ επισημαίνει την κριτική που διατυπώθηκε για τη συγκεκριμένη μεταρρύθμιση και επικεντρώνεται κυρίως στο γεγονός ότι το ποσοστό των ενηλίκων που χρησιμοποιούν ναρκωτικές ουσίες το 2022 αυξήθηκε στο 12,8% έναντι του αντίστοιχου ποσοστού 7,8% το 2001. Παρά την αύξηση αυτή όμως, τα ποσοστά χρήσης παραμένουν χαμηλά σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ το ποσοστό των τοξικοεξαρτημένων ενηλίκων είναι στο 0,7% του πληθυσμού, ένα από τα χαμηλότερα στην ΕΕ.

Οι απαγορεύσεις ως πρακτική με αρνητικά αποτελέσματα: Η περίπτωση της απαγόρευσης στη νικοτίνη και οι εναλλακτικές μέθοδοι

Η εξαρτησιογόνος ουσία της νικοτίνης αποτελεί το βασικό συστατικό των τσιγάρων. Τα τσιγάρα θεωρούνται ως ένα προϊόν υψηλού ρίσκου για την υγεία λόγω των τοξικών ουσιών που περιέχουν, οι οποίες έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία των καπνιστών. Για τον λόγο αυτό, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ αναφέρθηκε το 2023 στο γεγονός ότι η καύση των φύλλων καπνού προκαλεί σοβαρές βλάβες στην υγεία, με αποτέλεσμα υψηλό κοινωνικό και οικονομικό κόστος.³¹ Σύμφωνα με τον Εθνικό Οργανισμό Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ)³² το τσιγάρο περιέχει περίπου 4000 χημικές ουσίες από τις οποίες οι 250 είναι επιβλαβείς και οι 50 καρκινογόνες. Τα τελευταία χρόνια ο επιπολασμός του καπνίσματος στην Ελλάδα έχει μειωθεί

(24,9% το 2019), ενώ είναι η κύρια αιτία του 25% των θανάτων στους άνδρες και του 7,5% στις γυναίκες.³³ Σε ό,τι αφορά το ρυθμιστικό πλαίσιο στην Ελλάδα, η πιο πρόσφατη νομοθετική ρύθμιση έγινε με τον Ν. 4633/2019, ο οποίος συμπληρώνει και τροποποιεί τον Ν. 4419/2016 που βασίζεται στην Οδηγία 2014/40/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 3ης Απριλίου 2014, που αναφέρονται γενικότερα σε «προϊόντα καπνού» δίχως να έχουν σαφείς διαχωρισμούς στις απαγορεύσεις ανάμεσα στα διάφορα καπνικά προϊόντα (τσιγάρα, καπνός, ηλεκτρονικά τσιγάρα, περιέκτες επαναπλήρωσης κλπ.) αναλόγως της βλάβης που προξενούν. Η νομοθεσία ρυθμίζει κυρίως τεχνικά στοιχεία χωρίς να αναφέρεται σε κάποια μορφή ταξινόμησης στις απαγορεύσεις, ανάλογα με τον τύπο του προϊόντος.³⁴ Ωστόσο, η μείωση των κινδύνων που προέρχονται από το κάπνισμα δεν προκύπτει από την απαγόρευση του, αλλά μέσω της τεχνολογίας και της κυκλοφορίας εναλλακτικών μορφών καπνίσματος.

Η Σουηδία, η οποία έχει θέσει ως στόχο να είναι μια χώρα με καθολική απαγόρευση του καπνίσματος στους δημόσιους χώρους ως το 2023,³⁵ έχει επίσης λάβει μία σειρά μέτρων πρόληψης και προαγωγής των εναλλακτικών μεθόδων καπνίσματος όπως είναι το άτμισμα (vaping), το ηλεκτρονικό τσιγάρο, οι συσκευές θερμαινόμενου καπνού και το snus.³⁶ Πρόκειται για τη μόνη χώρα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που δεν έχει απαγορεύσει το snus και μάλιστα πλησιάζει στο να γίνει η πρώτη χώρα «χωρίς κάπνισμα» στην ΕΕ.³⁷ Το snus φαίνεται να είναι μια βιώσιμη εναλλακτική λύση σε σχέση με τον καιόμενο καπνό, καθώς έχει τη δυνατότητα να προσφέρει τεράστια οφέλη από τη μείωση της βλάβης, όπως αποδείχθηκε στη Σουηδία, ιδίως όσον αφορά τη μείωση της συχνότητας εμφάνισης του καρκίνου

30 Singer, J. (2023) My Washington Post Letter to the Editor about Portugal's Drug Decriminalization, CATO Institute.

31 Abrams, D. B., Ballin, S. D., Bates, C. D., Jarvis, M. J., Niaura, R. S., Miller, Th. J., Schroeder, St. A., et Swenor, D. T. (2023), BRIEF OF AMICI CURIAE PUBLIC HEALTH EXPERTS IN SUPPORT OF PETITIONERS. The Supreme Court of the United States, N° 22-1112, 14 juin, p. 5. Consulted από το [https://www.supremecourt.gov/DocketPDF/22/22-1112/269093/20230614130811670_22-112acPublicHealth Experts.pdf](https://www.supremecourt.gov/DocketPDF/22/22-1112/269093/20230614130811670_22-112acPublicHealth%20Experts.pdf).

32 [Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας, Κάπνισμα και Υγεία.](#)

33 [Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας, Σημαντικά δεδομένα για το κάπνισμα.](#)

34 [Προϊόντα καπνού και Ηλεκτρονικό τσιγάρο: Τι ισχύει για την κατασκευή, πώληση, προβολή και παρουσίασή τους, Οδηγίες για την Εφαρμογή του Νόμου 4419/2016 από το Υπουργείο Υγείας.](#)

35 [Snowdon C., \(2021\). "The empirical evidence is clear: anti-vaping policies are pro-tobacco policies", Epicenter Briefing.](#)

36 Άκαπνη, υγρή σκόνη καπνού που μπορεί κάποιος να την μασήσει.

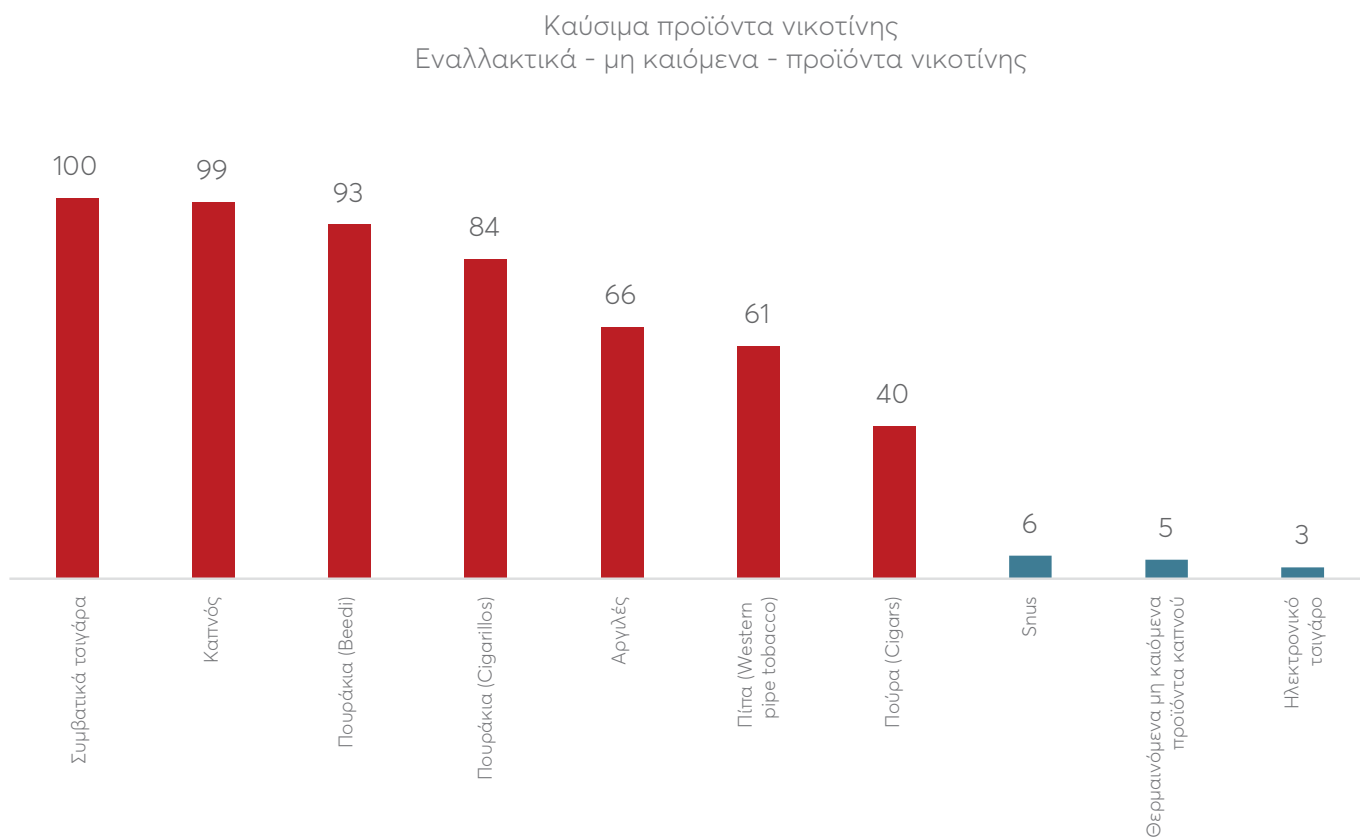
37 Δηλαδή, λιγότερο από το 5% του πληθυσμού να καπνίζει τσιγάρα. Το 6% των Σουηδών κάπνιζε καθημερινά τσιγάρα το 2021 (Οργανισμός Δημόσιας Υγείας της Σουηδίας 2022).

του πνεύμονα και των καρδιαγγειακών παθήσεων, των οποίων το κάπνισμα αποτελεί γνωστή αιτία, εφόσον το προϊόν μπορεί να προωθηθεί και να πωληθεί ευρέως σε ενήλικες καπνιστές.³⁸

Τα στοιχεία των ερευνών στηρίζουν την παραπάνω άποψη. Στο Γράφημα 2 παρουσιάζεται μία σύνθετη βαθμολογία του κινδύνου για την υγεία από 11 διαφορετικά προϊόντα νικοτίνης (μεγαλύτερο = πιο επικίνδυνο). Οι σύνθετες βαθμολογίες κινδύνου προκύπτουν συνδυάζοντας τα αποτελέσμα-

τα των αναλύσεων του κινδύνου καρκίνου κατά τη διάρκεια της ζωής και των επιδημιολογικών αναλύσεων σε σχέση με τα συμβατικά τσιγάρα, με στάθμιση ανάλογα με τη διαθεσιμότητα των δεδομένων για κάθε ανάλυση. Τα καύσιμα προϊόντα νικοτίνης (κόκκινο χρώμα) συνδέονται με τις υψηλότερες βαθμολογίες κινδύνου που κυμαίνονται από 40 έως 100. Από τα εναλλακτικά προϊόντα το snus έχει βαθμολογία 6, τα θερμαινόμενα μη καιόμενα προϊόντα βαθμολογούνται με 5, ενώ τα ηλεκτρονικά τσιγάρα με 3.

Γράφημα 2. Σύνθετη βαθμολογία του κινδύνου για την υγεία από 15 διαφορετικά προϊόντα νικοτίνης (μεγαλύτερο = πιο επικίνδυνο).

Πηγές: [Murkett R, Rugh M and Ding B. Nicotine products relative risk assessment: an updated systematic review and meta-analysis \[version 2\]. F1000Research 2022, 9:1225.](#)

Από την άλλη, τα ηλεκτρονικά τσιγάρα είναι διαθέσιμα στην αγορά ως προϊόντα κατανάλωσης και έχουν γίνει πολύ δημοφιλή σε σχέση με τη θεραπεία αντικατάστασης νικοτίνης (NRT) και τα καπνικά προϊόντα. Φαίνεται ότι τα ηλεκτρονικά τσιγάρα είναι αποτελεσματικά όταν χρησιμοποιούνται από τους καπνιστές ως μέσο για να σταματήσουν

το κάπνισμα. Ο κίνδυνος για την υγεία που προκύπτει από την μακροχρόνια εισπνοή ατμών από τα ηλεκτρονικά τσιγάρα που είναι διαθέσιμα σήμερα φαίνεται να μην υπερβαίνει το 5% του κινδύνου που προκύπτει από το συμβατικό κάπνισμα. Με την πρόοδο της τεχνολογίας και τη βελτίωση των προτύπων παραγωγής, ο μακροπρόθεσμος κίνδυ-

38 [Clarke, E., Thompson, K., Weaver, S., Thompson, K., and O'Connell, G. \(2019\) Snus: a compelling harm reduction alternative to cigarettes. Harm Reduction Journal 16: 62.](#)

νος των ηλεκτρονικών τσιγάρων μπορεί να μειωθεί περαιτέρω. Υπάρχουν ανησυχίες ότι τα ηλεκτρονικά τσιγάρα μπορεί να αυξήσουν τον αριθμό των ανθρώπων που καπνίζουν τσιγάρα, δίνοντας τη δυνατότητα στους νέους να ξεκινήσουν το κάπνισμα χρησιμοποιώντας τα ηλεκτρονικά τσιγάρα ως προσωρινή, αλλά όχι μόνιμη, λύση για τη διακοπή του καπνίσματος. Παρ' όλα αυτά, τα διαθέσιμα δεδομένα μέχρι σήμερα υποδεικνύουν ότι τα ηλεκτρονικά τσιγάρα χρησιμοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά ως ασφαλέστερες εναλλακτικές λύσεις για το κάπνισμα, από άτομα που έχουν επιβεβαιώσει την πρόθεσή τους να μειώσουν τον κίνδυνο για την υγεία τους και των άλλων.³⁹ Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το NHS Stop Smoking Services (SSSs) άρχισε πρόσφατα να υποστηρίζει τις προσπάθειες διακοπής του καπνίσματος με τη χρήση ηλεκτρονικών τσιγάρων. Τα διαθέσιμα δεδομένα σχετικά με τα ποσοστά επιτυχίας είναι περιορισμένα, αλλά η αρχική εμπειρία υποδεικνύει ότι τα ποσοστά διακοπής του καπνίσματος είναι τουλάχιστον τόσο υψηλά όσο και για τους χρήστες άλλων φαρμάκων αντικατάστασης νικοτίνης. Την περίοδο Ιανουαρίου - Μαρτίου 2015, μόνο 2.221 χρήστες του SSS προσπάθησαν να σταματήσουν το κάπνισμα χρησιμοποιώντας ηλεκτρονικά τσιγάρα, από σύνολο 445.979 καπνιστών που προσπάθησαν να σταματήσουν. Το μέσο ποσοστό διακοπής του καπνίσματος για όλους τους καπνιστές που χρησιμοποίησαν τα SSS ήταν περίπου 51%, ενώ για τους χρήστες ηλεκτρονικού τσιγάρου ήταν 66%. Φυσικά, ενδέχεται άλλοι παράγοντες, εκτός από το προϊόν, να επηρεάζουν αυτή τη διαφορά, αλλά τα ευρήματα συνάδουν με την υψηλή αποτελεσματικότητα των ηλεκτρονικών τσιγάρων ως εναλλακτική θεραπεία διακοπής του καπνίσματος.⁴⁰

Η Βρετανία αποτελεί μία από τις ελάχιστες

χώρες που ενθαρρύνει ενεργά τη χρήση ηλεκτρονικών τσιγάρων για τη μείωση των επιβλαβών επιπτώσεων του καπνίσματος. Ο ρυθμός του καπνίσματος μειώθηκε σημαντικά κατά τη δεκαετία 2011-2021, με το ποσοστό να μειώνεται από 20,2% σε 13,3%. Σύμφωνα με τη βρετανική στατιστική υπηρεσία, η χρήση συσκευών ατμίματος, όπως τα ηλεκτρονικά τσιγάρα, έπαιξε έναν σημαντικό ρόλο στη μείωση του καπνίσματος στο Ηνωμένο Βασίλειο.⁴¹ Αντίστοιχες τάσεις παρατηρούνται και στη Γαλλία, όπου, αν και ο ρόλος του ατμίματος δεν έχει λάβει τόσο μεγάλη αναγνώριση όσο στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι αρχές έχουν υιοθετήσει μια λιγότερο επιφυλακτική και πιο ανοικτή προς αυτόν τον τομέα στάση σε σύγκριση με τον καπνό. Η ανεξίτηλη μείωση του ποσοστού καπνίσματος μεταξύ 2016 και 2019 (που σταθεροποιείται από τότε και μέχρι το 2021) συνδέεται με την αύξηση της χρήσης ηλεκτρονικών τσιγάρων.⁴²

Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο στην Ελλάδα περιορίζει τη χρήση εναλλακτικών μεθόδων χρήσης, εμποδίζοντας τους καπνιστές να επιλέξουν προϊόντα που προξενούν μικρότερη βλάβη από το συμβατικό τσιγάρο ή που μπορούν να βοηθήσουν στη συνολική απεξάρτηση από τη νικοτίνη. Από τη μία πλευρά, το άτμισμα επιτρέπεται, αλλά με πολλούς περιορισμούς κυρίως στη διαφήμισή του,⁴³ ενώ από την άλλη το snus απαγορεύεται για παραγωγή και εμπόριο, αλλά μπορεί να εισαχθεί ατομικά από το εξωτερικό για προσωπική χρήση.⁴⁴ Οι απαγορεύσεις και τα θεσμικά εμπόδια που καθιστούν εναλλακτικά προϊόντα καπνού μη ελκυστικά (αύξηση φορολογίας, περιορισμός στη διαφήμιση κλπ.) δεν επιτρέπουν τη μείωση του συμβατικού καπνίσματος, καθώς μειώνουν τα κίνητρα ώστε οι καταναλωτές να στραφούν σε λιγότερο βλαβερά προϊόντα.⁴⁵

39 [Royal College of Physicians. Nicotine without smoke: Tobacco harm reduction. London: RCP, 2016.](#)

40 Όπως πριν...

41 [Office for National Statistics \(2022\) Adult smoking habits in the UK: 2021.](#)

42 Saravakos, C., & Mantas, C., (2024). Evidence-based policymaking on lifestyle regulation: A freer legislative framework on soft drugs and alternative nicotine options can lead to less harm. Brussels: Epicenter. [Pasquereau, A., Andler, R., Guignard, R., and Nguyen-Thanh, V. \(2022a\). Prevalence of vaping in France in 2021 among 18-75 years old: results from the French Public Health Barometer. In International Scientific Conference on E-cigarette. Paris, 5-6 December. Saint-Maurice: Santé Publique France.](#) [Pasquereau, A., Andler, R., Guignard, R., Gautier, A., Soullier, N., Richard, J. B., Beck, and Nguyen-Thanh, V. \(2022b\) National and regional prevalence of smoking in France in 2021 among 18-75 years old, according to the Public Health Barometer France. Bulletin Épidémiologique Hebdomadaire 26: 470-80.](#)

43 [E-cigarette vaping in Greece, Global State of Tobacco Harm Reduction.](#)

44 [Using snus in Greece, Global State of Tobacco Harm Reduction.](#)

45 [Snowdon C., \(2021\). "The empirical evidence is clear: anti-vaping policies are pro-tobacco policies", Epicenter Briefing.](#)

Προτάσεις πολιτικής

- Να αναθεωρηθεί το ισχύον νομικό πλαίσιο ώστε να διατυπωθεί σαφής ορισμός της κατηγορίας των ελαφρών ναρκωτικών και να γίνει πλήρης διαχωρισμός ανάμεσα στον απλό χρήστη, τον εξαρτημένο και τον διακινητή για τα ελαφρά ναρκωτικά. Στο πρώτο ενδεχόμενο, να εξεταστούν λύσεις από την ήπια ποινική προσέγγιση μέχρι την πλήρη αποποινικοποίηση της χρήσης. Στην περίπτωση των εξαρτημένων, να υπάρξει η πρόνοια για την αποτελεσματικότερη κοινωνική και ψυχολογική υποστήριξη τους.
- Να εξεταστεί η δυνατότητα νόμιμης προμήθειας, κατοχής και χρήσης μικροποσοτήτων για προσωπική χρήση από συγκεκριμένους εποπτευόμενους χώρους ή/και κρατικές δομές, όπως είναι τα φαρμακεία ή συγκεκριμένα σημεία πώλησης, ώστε μέσω του ελέγχου των δικτύων προμήθειας να μεταβούμε σε ένα περιβάλλον νομιμότητας και να παταχθεί η εγκληματικότητα.
- Να αξιολογηθούν τα υφιστάμενα προγράμματα και οι μέθοδοι απεξάρτησης στις υπάρχουσες δομές από ανεξάρτητο φορέα και να υιοθετηθούν σύγχρονα πρότυπα απεξάρτησης.
- Να υπάρξει πρόβλεψη για φορολογία της χρήσης, μέσω της οποίας θα χρηματοδοτείται το σύστημα υγείας και κοινωνικές δράσεις κατά της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.
- Το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τη νικοτίνη θα πρέπει να εστιάσει στην πρόληψη και στην άρση των περιορισμών που αφορούν εναλλακτικούς τρόπους καπνίσματος (θερμαινόμενα – μη καιόμενα προϊόντα καπνού - ηλεκτρικό κάπνισμα, snus κλπ.) που μετριάζουν τις αρνητικές επιπτώσεις που έχει το κάπνισμα στη δημόσια υγεία αντί αναποτελεσματικών περιορισμών και απαγορεύσεων.

Το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών είναι η κύρια ανεξάρτητη, μη κρατική, μη κομματική φιλελεύθερη δεξαμενή σκέψης στην Ελλάδα. Έχει τη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας και έδρα την Αθήνα. Το όραμά μας είναι μια Ελλάδα πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ελευθερίας που παρέχει στους πολίτες της τη δυνατότητα να δημιουργήσουν και να επιδιώξουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους. Ο σκοπός του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών είναι να αυξήσει την επιρροή των φιλελεύθερων προτάσεων και ιδεών στον δημόσιο διάλογο και την πολιτική. Το έργο του περιλαμβάνει ερευνητικά προγράμματα, εκδόσεις και εκδηλώσεις που έχουν ως επίκεντρο την αύξηση της ατομικής ελευθερίας για κάθε πολίτη.

Οι απόψεις που δημοσιεύονται στο κείμενο εκφράζουν τους συντάκτες του και όχι απαραίτητα τον οργανισμό.

ΚΕΝΤΡΟ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Στέγη Μάρκου Δραγούμη
Μαιζώνος 38, Αθήνα
T: +30 210 5238373
info@kefim.org

 facebook.com/kefim.org

 twitter.com/kefim_org

 gr.linkedin.com/company/centerforliberalstudies

 youtube.com/kefim